

GEZOCHT: SLACHTOFFER

DANNY MEKIĆ¹

april 2008

Toen mijn vriendin per ongeluk haar nieuwe telefoon liet vallen verloor ze in één klap het geluk dat ze bij de aanschaf ervan, de dag ervoor, juist met een hoop geld had verworven. Met opgeheven hoofd stapte ze op haar fiets, vergezeld met haar 'handy' en de kassabon, om op weg te gaan naar de 'Hi-society'-winkel in de Kalverstraat. Na het overhandigen van haar gebroken handeltje aan de verkoper werd ze van harte gefeliciteerd: omdat haar aanschaf was gedaan met een Mastercard-creditcard, was haar aankoop niet alleen een jaar lang gratis verzekerd tegen verlies en diefstal, maar ook tegen beschadiging, zelfs als dat kwam door haar eigen onzorgvuldigheid.

Bovenstaand voorbeeld is kenmerkend voor de risicomaatschappij, die centraal staat in dit betoog. Centraal in dat opzicht staat ook de vraag of het al dan niet wenselijk is dat burgers een grotere verantwoordelijkheid moeten nemen, en welke rol particuliere verzekeringen daarbij kunnen spelen. Om tot een antwoord te komen zal eerst gekeken moeten worden naar wat de risicomaatschappij precies inhoudt, hoe die is ontstaan, de effecten op de maatschappij door de komst van verzekeringen om vervolgens te eindigen met een beschouwing van hoe het verantwoordelijkheidsgevoel van individuele burgers hierop heeft geanticipeerd.

Slechts enkele eeuwen geleden was het de normaalste zaak van de wereld dat schade in beginsel blijft liggen waar hij gevallen is. Door de komst van een industriële samenleving en bijbehorende fabricageprocessen, werd het wenselijk geacht dat er een voorziening werd getroffen voor de gevaren die werknemers liepen in het productieproces. Daartoe ontstond op kleine schaal, vaak in cafés waar veel arbeiders kwamen, de gewoonte om een deel van het loon in een bus te storten. Als er zich dan een ongelukkig geval voordeed van de verwezenlijking van de gevaren van het arbeidersleven, dan was er in ieder geval een busje met daarin een klein bedrag beschikbaar voor de arbeidsongeschikte burger, voor wie er vaak niets anders opzat dan thuis te zitten zonder inkomen, in afwachting van een eventueel herstel.

Door de opbloeiende economie en wetenschap werd de kwaliteit van het leven vergroot. Industrieën die verlegen waren om werknemers introduceerde de 'verzekering' om werknemers voor zich te laten vallen. Vanaf nu kregen de werknemers meer te zeggen en in snel tempo ontwikkelde zich allerlei voorzieningen voor werknemers om zekerheid te bieden in onzekere tijden. Ook de kwaliteit van het leven zelf ging er op vooruit. Met de uitvinding van asbest als brandvertragend materiaal was er een einde gekomen aan de vele slachtof-

¹ Danny Mekić is student Rechtsgeleerdheid aan de Universiteit van Amsterdam, oprichter en directeur van Domeinbalie.nl en werkzaam als paralegal bij een advocatenkantoor.

fers die voorheen binnen afzienbare tijd vielen bij het uitbreken van een brand. Waar men zich toen nog niet van bewust was, was dat aan de welvaart en nieuwe ontwikkelingen ook risico's kleven.

Leven is kleven - aan risico's. Dat lijkt het nieuwe adagium geworden te zijn met de komst van de risicomaatschappij. Dat, en het verlangen naar een zo veilig mogelijk leven, werd goed opgepakt door de overheid die allerlei collectieve voorzieningen ging treffen om de moderne risico's, als die zich verwezenlijken, te verzachten. Ziek? Ziek maar lekker uit, terwijl je het loon doorbetaald krijgt en de torenhoge doktersrekeningen niet zelf hoeft te voldoen. Weinig spaargeld voor je oude dag overgehouden door tegenslagen in het leven? Geen probleem: Papa Overheid helpt met collectief opgebouwd gemeenschapsgeld graag een eurootje mee.

Kenmerkend voor de risicomaatschappij is dat gevaren langzamerhand ophouden te bestaan: door het plaatsen van een bliksemgeleider kun je je weren voor de kwade hand van god. Doe je dat niet, dan is dat een risico die voor eigen rekening dient te komen.

Ook de steeds verdergaande inzichten op het gebied van gevaren draagde bij aan het vormen van de risicomaatschappij. Door de voorspellende statistiek was precies bekend welke maatregelen ter voorkoming van een gevaar het beste werkte, en hoe groot de kans is dat het gevaar zich alsnog verwezenlijkt.

Van laatstgenoemde gegevens begonnen de verzekeraars handig gebruik te maken en introduceerden een product dat voldeed aan de vraag van de burgers naar een zo veilig mogelijke maatschappij. Als bekend is hoe groot de kans is op het verwezenlijken van een bepaald risico, en hoe groot het schadebedrag gemiddeld uit zal vallen, dan kan met een simpele berekening het premiebedrag voor de verzekerden worden vastgesteld.

Risico's moeten worden beperkt, en waar mogelijk voorkomen. Dat lijkt vandaag de levende opvatting te zijn in de risicomaatschappij. Het voorzorgbeginsel; voorkomen is beter dan genezen, lijkt hoog in het vaandel te staan. Burgers vinden dat als een nieuwe ontwikkeling risico's in het leven kan roepen, al het mogelijke gedaan moet worden om die risico's te beperken. En als dat al niet mogelijk is, dan moet de schade rechtvaardig worden verdeeld, waar mogelijk worden verhaald bij de instantie die voor het creëren, het in het leven roepen van de risico's verantwoordelijk is. Met veranderende wetgeving waar aansprakelijkheid op basis van het scheppen van risico's centraal staat, en een batterij aan juristen die klaarstaat om je met raad en daad - soms zelfs op no-cure, no-pay basis - bij te staan, wordt dat steeds makkelijker.

Ook familieleden en vrienden aansprakelijk stellen is een lucratieve bezigheid geworden. Als je dan toch bakken vol premie betaalt, dan kun je maar beter goed gebruik maken van je verzekering. Dat is waarschijnlijk ook de reden waarom er volgens gegevens over schadeclaims van verzekeringsmaatschappijen meer Gucci-zonnebrillen op de bodems van diverse meren liggen dan er ooit zijn gefabriceerd.

Ten slotte dient vermeld te worden dat de komst van verzekeringen heeft geleid tot de-
personalisatie. Verantwoordelijkheid en aansprakelijkheid gingen vroeger nog vaak hand-in-
hand door één deur, waar nu vaak een grote verzekeringsmaatschappij bij betrokken is.

Het voorbeeld van mijn vriendin en dat van de zonnebrillen laten duidelijk zien dat het
aantrekkelijk is geworden om consument van schadeverzekeringen te worden en deze
daadwerkelijk heftig te consumeren. Dat is een negatieve en ongewenste ontwikkeling om-
dat het op termijn de basis van verzekeringen zal ondergraven, namelijk de betaal- en ver-
zekerbaarheid. Het is, om dit te voorkomen, noodzakelijk dat het verband tussen verant-
woordelijkheid en risico weer wordt hersteld. Als dat lukt dan zal dit leiden tot een vergrote
waakzaamheid onder burgers, voorzichter gedrag, lagere premies en een groter verant-
woordelijkheidsgevoel. En dat is waar een taak voor particuliere verzekeraars is weggelegd.

Anders dan bij collectieve verzekeringen is dat middels particuliere verzekeringen heel
makkelijk te bewerkstelligen. Door het toepassen van hulpmiddelen als premiedifferentiatie
en eigen-risico's wordt onzorgvuldig gedrag bestreden. En dat is een vereiste om de verze-
kerbaarheid van risico's betaalbaar te houden.

Ik ben inmiddels na het schrijven van dit betoog toe aan een nieuwe Montpellier-pen.
Mijn vorige heb ik 360 dagen geleden aangeschaft met mijn Mastercard. Nog snel even een
nieuwe halen dus.

**Dit artikel is geschreven ten behoeve van het tentamen van het honoursvak 'Verant-
woordelijkheid & Risico' van de bachelor Rechtsgeleerdheid aan de Universiteit van
Amsterdam, waarbij geen bronnen geraadpleegd mochten worden.**